

ภูมิศาสตร์มนุษย์นิยม – สนใจความเป็นมนุษย์และให้ความสำคัญกับการสะท้อนกลับ

ทศวรรษ 1960 “ภูมิศาสตร์ปฏิฐานนิยม” มีบทบาทสำคัญมาก เข้ามาช่วยสร้างตัวตนให้ภูมิศาสตร์มีความเป็นวิทยาศาสตร์เชิงประจักษ์ ที่สามารถนำเอาแบบจำลองทางพื้นที่ที่ทั้งมาลดรูปเพื่ออธิบายให้เข้าใจโครงสร้างและกลไกของระบบกายภาพและระบบมนุษย์ได้เป็นอย่างดี โดยภูมิศาสตร์กายภาพมีความเป็นปฏิฐานนิยมเต็มตัว ด้วยการสร้างแบบจำลองตามหลักฟิสิกส์ ธรณีวิทยา อุตุวิทยามหาสมุทร ชีววิทยา อุทกวิทยา และวิศวกรรม เพื่อให้สามารถอธิบายและพยากรณ์ระบบและกระบวนการของสภาพแวดล้อมทางกายภาพได้ดีขึ้น ละเอียดขึ้น และค้นพบอะไรใหม่ๆ มากขึ้น ขณะที่ภูมิศาสตร์มนุษย์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็น “ภูมิศาสตร์ทฤษฎีทำเลที่ตั้ง” ที่ยังคงผูกติดกับปฏิฐานนิยม เพราะเหตุที่สามารถตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ดี ด้วยเหตุผลสามประการ คือ 1) เป็นความเฟื่องฟูของระเบียบวิธีของทฤษฎีจนไม่จำเป็นต้องหาอะไรใหม่มาแทน 2) การมีส่วนช่วยให้ระบอบเรแกนนิคมและเทคโนแครตสามารถใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเคนส์เผชิญหน้าปัญหาเศรษฐกิจของประเทศกลางทศวรรษ 1980 ได้เป็นอย่างดี และ 3) เป็นความสัมพันธ์ที่ดีของปฏิฐานนิยมที่มีต่อแหล่งทุนวิจัยใหญ่ๆ ทำให้เป็นผลงานเผยแพร่ออกมาค่อนข้างมาก แต่แล้วความรู้ของมนุษย์ก็ไม่ได้จำกัดอยู่แค่กับการกำหนดให้สิ่งที่ต้องการศึกษาเรียนรู้ อธิบาย และพยากรณ์ แล้วใช้แบบจำลองคลาสสิกที่เต็มไปด้วยข้อกำหนดและสมมติฐาน แคมป์ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจ มาลดรูปปรากฏการณ์ นั่นเองที่ทำให้แบบจำลองปฏิฐานนิยมที่เป็นวัตถุนิยม ไม่สามารถอธิบายและพยากรณ์การรับรู้ ความรู้สึก และสภาพความเป็นอยู่ของปัจเจกชนได้

“ภูมิศาสตร์มนุษย์นิยม” จึงเป็นส่วนที่สองที่เกิดขึ้น โดยมุ่งเน้นศึกษาความเป็นมนุษย์ และให้ความสำคัญกับการสะท้อนกลับของสิ่งที่ต้องการศึกษา จึงเข้ามาช่วยเติมช่องว่างนั้น ภูมิศาสตร์มนุษย์นิยมส่วนใหญ่เป็น existentialism, phenomenology, idealism, pragmatism และ realism ซึ่งปฏิเสธความเป็น objectivism สนใจความรู้พื้นฐาน ฝและสิ่งที่จับต้องได้ของปัจเจก ที่เป็นต้นกำเนิดของความรู้สึกและความสำนึก รวมถึงสนใจความจริงที่เป็นและและเจตนาที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบความเป็นอยู่ของมนุษย์บนพื้นที่ การศึกษาถึงการรับรู้และพฤติกรรมของมนุษย์บนพื้นที่ ก็เป็นอีกประเด็นที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมุ่งความสนใจไปที่บทบาทของจินตนาการ โลกส่วนตัว ประสบการณ์ และการเรียนรู้ของปัจเจก ที่ทำให้เกิด “ภาพในจิต” ที่เกี่ยวพันกับพื้นที่ และเชื่อมโยงกับคุณสมบัตินองทางสังคมและเศรษฐกิจ เป็นแผนที่เชิงจิต - mental map จนเกิดเป็นร่องรอยแห่งวัฒนธรรมบนพื้นที่ส่วนต่างๆ ของโลก นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาภูมิศาสตร์เวลาขึ้นมาเพื่อใช้อธิบายสถานการณ์ 8 อย่างที่มีผลต่อชีวิตและสังคม คือ 1) ความสามารถมองเห็นความเป็นอยู่ของมนุษย์ 2) ธรรมชาติอันเป็นข้อจำกัดของชีวิตมนุษย์ 3) ความสามารถที่มีอยู่อย่างจำกัดของมนุษย์ 4) ระยะเวลาที่ใช้ในการทำงานแต่ละงาน 5) เวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่บนพื้นที่ 6) ข้อจำกัดเกี่ยวกับความสามารถของพื้นที่ 7) ข้อจำกัดเกี่ยวกับขนาดพื้นที่ที่เป็นพื้นแผ่นดิน และ 8) ความจริงที่ว่าสถานการณ์ทุกอย่างล้วนเกิดจากเหตุในอดีตทั้งสิ้น เพื่อให้ความรู้ 5 อย่าง คือ 1) ความหมายที่ถูกต้องของหัวข้ออภิปราย ที่ยังไม่เคยมีการกำหนดกรอบอ้างอิงในการควบคุมทางเทคนิค 2) ระดับของภาษาที่ถูกปรับให้เป็นทางการ และประสบการณ์เชิงวัตถุประสงค์ที่ยังไม่ถูกยกเลิก 3) ทฤษฎีบทต่างๆ ที่ยังไม่ถูกสร้างขึ้นในรูปแบบนิรนัย 4) ประสบการณ์ที่ยังไม่ถูกรวบรวม เพื่อวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ และ 5) การเข้าถึงความรู้และความจริงที่ค้นหากัน หลังจากที่มีความเข้าใจความหมายมากกว่าการสังเกต จึงมีการนำเสนอวิธีการศึกษาสามวิธี คือ การวิเคราะห์เชิงประจักษ์ การตีความเชิงประวัติศาสตร์ และการแสดงความคิดเชิงวิเคราะห์ มาใช้ในการศึกษาของภูมิศาสตร์มนุษย์นิยม อันทำให้สามารถเข้าถึงรายละเอียดของปัจเจกและความเป็นอยู่ได้มากขึ้น

ที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าภูมิศาสตร์มนุษย์นิยมพัฒนาก้าวไกล เพื่อให้สามารถพยากรณ์และอธิบายในรายละเอียดได้มากและครอบคลุมปัจเจก แต่ว่าภูมิศาสตร์กายภาพปฏิฐานนิยมกลับยังคงยึดติดอยู่กับวิธีการพิสูจน์เชิงประจักษ์ เพราะเชื่อในวาทกรรมความเป็นวิทยาศาสตร์ และด้วยวิธีการนี้จะทำได้ผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์มากกว่าวิธีอื่น พร้อมกับมองว่าภูมิศาสตร์มนุษย์นิยมไม่เป็นวิทยาศาสตร์ จึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีการไร้สาระแบบนั้น นักภูมิศาสตร์มนุษย์นิยม มองว่า ภูมิศาสตร์กายภาพแบบปฏิฐานนิยมตอบคำถามที่สังคมอยากรู้อยากเห็น “ความเป็นอยู่เป็นไปของมนุษย์” ไม่ได้ ส่วนนักภูมิศาสตร์กายภาพก็มองไม่เห็นความสวยงามของอัตวิสัย ทำให้นักภูมิศาสตร์มนุษย์ยกเล่าวาทว่า ตลอดสามสิบปีที่ผ่านมา นักภูมิศาสตร์กายภาพไม่ได้พัฒนาอะไรใหม่ขึ้นมาเลย ทศวรรษ 1970-80 ภูมิศาสตร์กายภาพให้ความสำคัญกับระเบียบวิธีและเทคนิค โดยร่วมมือกับสาขาวิชาวิศวกรรม ธรณีวิทยา และชีววิทยา เพื่อติดตาม วิเคราะห์ และสร้างแบบจำลองที่มีความถูกต้องแม่นยำ จนถึงขั้นที่หลายมหาวิทยาลัยไปจัดตั้งเป็นภาควิชา “วิทยาศาสตร์เกี่ยวกับโลก - earth science” ขึ้นมาใหม่

ที่มา Thai Geographical Journal 18 มีนาคม เวลา 15:28 น

